

**JUSTICE
JUSTITIE**

**SÉCURITÉ
VEILIGHEID**

JUNI 2022 | #19 |

**LOKALE BEMIDDELING,
EEN VEELZIJDIG
ALTERNATIEF VOOR
GEMEENTELIJKE
ADMINISTRATIEVE
SANCTIES**

*Sofie Gotelaere, Elodie Schils en Alexia Jonckheere
Vertaling door Annelies Verbiest*

**LOKALE
BEMIDDELING**

**GEMEENTELIJKE
ADMINISTRATIEVE
SANCTIES**

BEMIDDELAARS

**SANCTIONEREND
AMBTENAREN**

SLACHTOFFERS

LOKALE BEMIDDELING, EEN VEELZIJDIG ALTERNATIEF VOOR GEMEENTELIJKE ADMINISTRATIEVE SANCTIES

Hoewel de meeste inbreuken strafrechtelijk worden afgehandeld, wordt soms ook beslist om ze administratief op te volgen, wat aanleiding kan geven tot het opleggen van een administratieve sanctie. Op het niveau van de steden en gemeenten zijn de sanctionerend ambtenaren belast met deze taak. Zij maken hoofdzakelijk gebruik van administratieve geldboetes, maar doen soms ook beroep op een alternatieve maatregel: de lokale bemiddeling. Een bemiddelingsprocedure impliceert de tussenkomst van een bemiddelingsdienst of een bemiddelaar. In België worden een dertigtal lokale bemiddelaars gesubsidieerd door de POD Maatschappelijke Integratie in het kader van het zogenaamde Grootstedenbeleid. Dit artikel brengt verslag uit over een onderzoek dat de praktijken van deze bemiddelaars documenteert, door in te gaan op hun relaties met de andere actoren die betrokken zijn bij de uitvoering van het beleid voor de bestraffing van inbreuken op het lokale leven.

De auteurs bedanken de twee anonieme reviewers voor hun waardevolle opmerkingen, waardoor dit artikel naar een hoger niveau werd getild.

Sofie GOTELAERE is Master in de criminologie en de bedrijfseconomie. Als onderzoekster bij de Operationele Directie Criminologie van het NICC deed ze onderzoek naar bemiddelingspraktijken in het kader van gemeentelijke administratieve sancties. Momenteel werkt ze aan de KU Leuven aan een doctoraatsonderzoek naar de preventie en controle van financiële fraude en andere economische misdrijven in het sportmilieu.

Elodie SCHILS is onderzoekster bij de Operationele Directie Criminologie van het NICC en aan de Universiteit van Gent (UGent). Zij heeft meegewerkt aan verschillende onderzoeksprojecten die respectievelijk betrekking hadden op de evaluatie van proefprojecten op het gebied van druggebruikende gedetineerden en op lokale bemiddeling in het kader van gemeentelijke administratieve sancties.

Alexia JONCKHEERE is criminologe en juriste van opleiding en is sinds 2004 als onderzoekster verbonden aan de Operationele Directie Criminologie van het NICC. Haar onderzoeksdomeinen zijn voornamelijk gericht op de uitvoering van straffen en maatregelen en, meer recentelijk, en strafrechtelijke sancties voor milieudelicten.

INLEIDING

Reeds in 1991 heeft de Raad van Europa de nadruk gelegd op de aanzienlijke bevoegdheden van de administratieve overheden op het gebied van sancties¹. Deze instanties zijn zeer divers en omvatten lokale overheden, die over een handhavingsbevoegdheid beschikken om hun opdrachten in het kader van de openbare veiligheid, rust, netheid en gezondheid uit te voeren. De gemeentelijke administratieve sancties (hierna 'GAS') bestaan voornamelijk uit administratieve geldboetes tot maximaal 175 euro (voor minderjarigen) of 350 euro (voor meerderjarigen). Daarnaast bestaan er enkele alternatieve maatregelen: de gemeenschapdienst, in de vorm van een opleiding of een onbetaalde prestatie, en de lokale bemiddeling. De lokale bemiddeling, die centraal staat in dit artikel, kan verschillende vormen aannemen en kan resulteren in bijvoorbeeld een onbetaalde prestatie, een financiële compensatie of het schrijven van een brief waarin de dader zich verontschuldigt.

De wetgever heeft het GAS-systeem ingevoerd bij een eerste wet van 13 mei 1999². De bedoeling was om de lacunes in de strafvordering te compenseren, door de parketten te ontlasten van een deel van de zaken die hen destijds werden voorgelegd en die ze seponeerden. Tegelijkertijd heeft de wetgever repressieve instrumenten aangereikt waarmee de gemeenten een lokaal beleid konden uitstippelen, rekening houdend met de specifieke kenmerken van hun grondgebied en volgens het principe van de gemeentelijke autonomie (Patouossa, 2016; Devroe, 2015; Van Gool, 2015; Jacobs & Masset, 2014; Raeymakers, 2011). De invoering van de bemiddeling als alternatieve maatregel voor een administratieve geldboete dateert van 2004. Hoe noodzakelijk een sanctie soms ook is, biedt ze immers niet altijd een duurzame oplossing voor inbreuken op het lokale leven. Met dit in het achterhoofd introduceerde de wetgever deze nieuwe vorm van geschillenbeslechting in de GAS-procedure. Deze bemiddeling is facultatief voor meerderjarige overtreeders maar verplicht voor minderjarige overtreeders³. In de praktijk zijn GAS-bemiddelaars verantwoordelijk voor de uitvoering van de lokale bemiddeling en worden zij gesubsidieerd door de POD Maatschappelijke Integratie, die momenteel een dertigtal lokale bemiddelaars over het hele land financiert.

Het onderzoek dat aan de basis ligt van dit artikel werd gevoerd op verzoek en met de financiële steun van de POD Maatschappelijke Integratie. Aangezien er een gebrek aan wetenschappelijke output is

¹ Zie aanbeveling R (91) 1 van het Comité van Ministers van 13 februari 1991 betreffende de administratieve sancties.

² Vervolgens zijn verschillende wetten aangenomen om het systeem verder te verfijnen, waarvan de meest recente dateert van 24 juni 2013 (wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties, hierna 'GAS-wet' genoemd).

³ Artikel 18, §2 van de GAS-wet. In het kader van het onderzoek werden bemiddelingen met betrekking tot minderjarigen weliswaar niet op bevoorrechte wijze bestudeerd.

over lokale bemiddelingspraktijken (die hoofdzakelijk het voorwerp zijn van administratieve output zoals activiteitenverslagen), was het voor de opdrachtgever belangrijk een stand van zaken op te maken over de huidige praktijken met betrekking tot de GAS-bemiddelingsprocedure. Daarom onderzochten we de lokale toepassing en evolutie van de GAS-bemiddeling (waarbij we de sterke punten en de verbeterpunten identificeerden) aan de hand van de praktijken van de voornaamste actoren om zo de lokale bemiddelingsprocedure op een geheel nieuwe wijze te documenteren. Het onderzoek, dat werd uitgevoerd tussen maart en december 2020, was evenwel kort en vond plaats midden in de coronacrisis. Hierdoor werd het aanpassingsvermogen van de onderzoekers op de proef gesteld en gaven zij de voorkeur aan online gegevensverzamelingsmethoden. Er werden zeventien individuele interviews afgenomen met diverse actoren die nauw betrokken zijn bij de GAS-procedure: lokale bemiddelaars, sanctionerend ambtenaren en parketmagistraten, zowel uit het noorden als het zuiden van het land. Collectieve interviews (focusgroepen) hebben de informatie die werd verzameld tijdens de individuele interviews aangevuld: de eerste twee focusgroepen (één in het Frans en één in het Nederlands) vonden plaats met een homogene groep van uitsluitend bemiddelaars; de twee volgende werden gehouden met een groep van bemiddelaars, sanctionerend ambtenaren, parketmagistraten en politieagenten, met als doel de standpunten van de verschillende actoren te achterhalen.

Hoewel deze gesprekken zeker hebben bijgedragen tot het onderzoek en tot het ontstaan van de hieronder gepresenteerde resultaten, is er in het kader van dit artikel voor gekozen om de inhoud van deze interviews niet expliciet te vermelden.

We onderzochten voornamelijk de relationele en organisatorische factoren die bijdragen tot de toepassing van deze alternatieve methode voor het oplossen van lokale geschillen, en niet zozeer de inhoud van de verschillende bemiddelingsakkoorden. Het trio van actoren dat centraal staat in de bemiddelingsprocedure (bemiddelaars, sanctionerend ambtenaren en parketmagistraten) vormt het onderwerp van het eerste deel van dit artikel, waarbij wordt onderzocht hoe hun onderlinge relaties op verschillende manieren vorm geven aan de toepassing en de grenzen van lokale bemiddeling. Het tweede deel spitst zich toe op twee actoren die voorafgaand aan de bemiddelingsprocedure optreden, namelijk de politie en de lokale overheden. Deze lokale overheden zijn volledig belast met het repressieve beleid op het grondgebied van de gemeente, maar kunnen ook een belangrijke bijdrage leveren aan de positionering van bemiddeling als instrument voor het oplossen van conflicten en de verbetering van levenskwaliteit van het leven in diezelfde gemeente⁴. Ten slotte bespreken

⁴ Er is gekozen voor de generieke term 'lokale overheden' gezien de organisatorische diversiteit op lokaal niveau en de wisselende verdeling van bevoegdheden inzake politie en preventiebeleid.

we de plaats van het slachtoffer, waarbij we benadrukken hoe deze door de wetgever enigszins is vergeten en mogelijk benadeeld dreigt te worden door een administratieve behandeling van de gepleegde inbreuk⁵.

1. CENTRAAL TRIO IN DE BEMIDDELINGSPROCEDURE

Het is aan de sanctionerend ambtenaar om al dan niet lokale bemiddeling voor te stellen, mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Zo moet de bemiddelingsprocedure in het gemeentereglement voorzien zijn, moet de overtreder ermee instemmen en moet er een slachtoffer geïdentificeerd zijn. Overigens wordt bij een succesvolle afloop van de bemiddelingsprocedure de administratieve procedure afgesloten: zodra de sanctionerend ambtenaar dit heeft vastgesteld, kan hij geen administratieve geldboete meer opleggen. Gelet op de centrale rol van de sanctionerend ambtenaar zullen we deze positie eerst voorstellen, vervolgens ingaan op het werk van de bemiddelaar en tot slot lichten we de positie van het parket toe wanneer de via de administratieve weg behandelde feiten ook via de strafrechtelijke weg hadden kunnen worden afgehandeld.

DE SANCTIONEREND AMBTENAAR

De sanctionerend ambtenaar wordt benoemd door de gemeenteraad. Hij kan deze functie uitoefenen voor één of meerdere gemeenten. De sanctionerend ambtenaar kan ook deel uitmaken van het gemeentepersoneel of een provinciaal ambtenaar zijn⁶. Terwijl hij niet tegelijkertijd de financieel directeur van de gemeente kan zijn, mag hij zijn functie van sanctionerend ambtenaar wel cumuleren met andere functies, zoals die van gemeentesecretaris. Dit kan uiteraard zijn beschikbaarheid en zijn betrokkenheid bij de GAS-procedure beperken.

De sanctionerend ambtenaar wordt op de hoogte gebracht over inbreuken van openbare overlast, voornamelijk via door de politie opgestelde processen-verbaal en via de vaststellingen van de vaststellende ambtenaren⁷.

⁵ In dit artikel gaan we niet in op de aanbevelingen die aan het eind van de studie werden geformuleerd; hiervoor verwijzen we de lezer naar het onderzoeksrapport (Gotelaere *et al.*, 2021) en naar de hoorzittingen die de door de Kamercommissie Binnenlandse Zaken werden gehouden in het kader van de evaluatie van de toepassing van de wet van 24 juni 2013 (zie met name het verslag van 10 januari 2022, DOC 55 2414/001, waarin het onderzoeksrapport van het NICC wordt besproken).

⁶ Zie voor alle benoemingsvoorwaarden voor de functie van sanctionerend ambtenaar het koninklijk besluit van 21 december 2013 tot vaststelling van de kwalificatie- en onafhankelijkheidsvoorwaarden van de ambtenaar belast met de oplegging van de administratieve geldboete en tot inning van de boetes in uitvoering van de wet betreffende de gemeentelijke administratieve sancties.

⁷ De vaststellende ambtenaren zijn gemeenteambtenaren die belast zijn met de vaststelling, vervolging en bestraffing van inbreuken op het algemeen politiereglement die het voorwerp kunnen uitmaken van een GAS. Ze zijn bevoegd om vaststellingen op te maken, maar hebben niet dezelfde bevoegdheden als politieagenten. Gezien de toename van het aantal milieuovertredingen (bijvoorbeeld sluiktorten) zijn dergelijke inbreuken vaak een prioriteit voor deze ambtenaren.

De sanctionerend ambtenaar kan autonoom beslissen en hoeft niet op instructies te wachten voor een eventuele administratieve vervolging. Indien hij beslist dat de administratieve procedure opgestart dient te worden, stuurt hij de overtreder een aangetekende brief waarin de ten laste gelegde feiten en de procedurele rechten van de overtreder met het oog op diens verdediging worden vermeld (verzending van zijn verweermiddelen per aangetekende brief, bijstand van een advocaat, inzage in zijn dossier en kopie van het vaststellende proces-verbaal). De sanctionerend ambtenaar moet de overtreder ook de kans geven om zijn verweer mondeling uiteen te zetten, tenzij de administratieve geldboete die hij overweegt niet meer bedraagt dan 70 euro⁸. Zodra de inbreuk is vastgesteld beschikt de sanctionerend ambtenaar over een beperkte termijn om te beslissen over de eventuele sanctie (administratieve geldboete of alternatieve maatregel)⁹.

In principe is de sanctionerend ambtenaar onafhankelijk bij de uitoefening van zijn functie. We stellen echter vast dat, vooral wanneer een sanctionerend ambtenaar zijn positie cumuleert met een andere functie binnen de gemeente, hij gevoelig kan zijn voor invloed van de gemeente. Wordt er in de begroting van de gemeente geanticipeerd op de inkomsten uit administratieve geldboetes¹⁰, dan kan dit de houding en keuzes van de sanctionerend ambtenaar beïnvloeden. Zo kan hij bijvoorbeeld de voorkeur geven aan het opleggen van een administratieve geldboete in plaats van lokale bemiddeling of politiediensten aansporen om meer processen-verbaal inzake parkeren op te maken¹¹. Volgens de geïnterviewde bemiddelaars lijken de alternatieve maatregelen door de sanctionerend ambtenaren te worden beschouwd als relatief complex, tijdrovend en minder interessant, aangezien zij voor de gemeente geen inkomsten opleveren. Het lokale repressieve beleid riskeert zo te worden gestuurd door budgettaire overwegingen, ten nadele van de doelstellingen die aan de basis liggen van de invoering van het systeem namelijk het behoud van de openbare orde, de bestrijding van overlast en het herstel van de sociale cohesie.

DE BEMIDDELAAR

De bemiddelaar treedt op na doorverwijzing door de sanctionerend ambtenaar, die hem de bemiddelingsprocedure toevertrouwt. De onafhankelijkheid van de bemiddelaar ten aanzien van de sanctionerend ambtenaar is bij wet gewaarborgd: de bemiddelaar bevindt zich niet onder leiding van de sanctionerend ambtenaar en wordt niet door hem geëvalueerd¹². Concreet betekent dit dat de bemiddelaar, wanneer hij een dossier ontvangt, de overtreder en het eventuele slachtoffer

⁸ Deze procedure wordt uiteengezet in artikel 25 en volgende van de GAS-wet.

⁹ De sanctionerend ambtenaar beschikt over een termijn van zes maanden vanaf de vaststelling van de inbreuk (of twaalf maanden in geval van gemeenschapsdienst of lokale bemiddeling) om te beslissen over het vervolg van het dossier.

¹⁰ Op grond van artikel 33 van de GAS-wet worden administratieve geldboetes geïnd ten voordele van de gemeente.

¹¹ Dossiers die verband houden met overtredingen betreffende het stilstaan en parkeren zijn financieel rendabel omdat ze snel en gemakkelijk afgehandeld kunnen worden.

¹² Artikel 8 van het koninklijk besluit van 28 januari 2014 houdende de minimumvoorwaarden en modaliteiten voor de bemiddeling in het kader van de wet betreffende de gemeentelijke administratieve sancties.

een informatiebrief toezendt. In die brief informeert hij hen over de bemiddelingsprocedure – en met name over het kosteloze en facultatieve karakter ervan – en over de mogelijke uitkomsten. De overtreder beschikt vervolgens over een termijn van vijftien dagen om te reageren¹³. Indien de overtreder positief reageert, wordt er een gesprek georganiseerd, waaraan beide partijen deelnemen als dat mogelijk is. De bemiddelaar bespreekt met beide partijen of een overeenkomst kan worden bereikt en bepaalt aan het eind van de procedure of de bemiddeling al dan niet succesvol is geweest. Indien de overtreder zich niet binnen de gestelde termijn meldt of weigert aan de procedure deel te nemen, wordt de bemiddeling geacht te zijn mislukt. In ieder geval stuurt de bemiddelaar een verslag naar de sanctionerend ambtenaar. Gedurende de hele procedure ziet de bemiddelaar erop toe dat de volgende principes in acht worden genomen: vrije instemming van de partijen, vertrouwelijkheid, transparantie, neutraliteit en onafhankelijkheid, in die zin dat de bemiddelaar beide partijen gelijk behandelt en rekening houdt met hun behoeften en verwachtingen¹⁴. De bemiddelaar is dus verantwoordelijk voor het opvolgen en voor de uitvoering van de verschillende fasen van de bemiddelingsprocedure, maar hij is ook betrokken bij het bepalen van de voorwaarden en de opvolging van de gemeenschapsdienst voor minderjarigen in geval van weigering of mislukking van de bemiddeling of van hetgeen werd overeengekomen in het kader van een bemiddelingsovereenkomst. Meer in het algemeen werkt de bemiddelaar ook mee aan het lokale beleid voor de preventie van overlast¹⁵.

We hebben kunnen vaststellen welke struikelblokken de bemiddelaar bij de uitvoering van zijn verschillende opdrachten tegenkomt. Zo is hij afhankelijk van de stroom van dossiers die de sanctionerend ambtenaar naar hem wil doorverwijzen. Zoals hierboven vermeldt, kunnen budgettaire redenen deze stroom beperken, wat soms de uitvoering van een bemiddelingsproject in bepaalde gemeenten in gevaar kan brengen, maar ook een negatieve impact kan hebben op de werking en het voortbestaan van de bemiddelingsdienst. Bovendien hangt de voltooiing van de bemiddelingsprocedure af van diverse criteria, waarvan sommige verband houden met de dader, maar ook met de aard van de feiten. Zo is het absoluut noodzakelijk dat de dader ermee instemt deel te nemen aan een bemiddelingsprocedure, dat hij de ten laste gelegde feiten erkent en dat hij zich in één van de landstalen kan uitdrukken. Alleen wanneer aan al deze criteria is voldaan, zal de bemiddelingsprocedure kunnen tegemoetkomen aan de doelstellingen op het gebied van schadeloosstelling wanneer er een slachtoffer is geïdentificeerd (een omheining herstellen, een haag snoeien,

¹³ In de praktijk wordt deze termijn soms verlengd nadat aan de overtreder een herinnering werd verstuurd.

¹⁴ Deze principes staan specifiek vermeld in het voornoemde koninklijk besluit van 28 januari 2014.

¹⁵ De precieze draagwijdte van deze opdracht is echter niet omschreven, waardoor de bemiddelaar en/of de gemeentelijke overheden ter zake over een zekere beoordelingsmarge beschikken (zie koninklijk besluit van 28 januari 2014). We stellen echter vast dat, wellicht door de vaagheid van deze opdracht en een gebrek aan erkenning van de functies die de bemiddelaars vervullen, zij in feite maar weinig betrokken worden bij dit lokale preventiebeleid.

een niet-onderhouden terrein reinigen,...) of wanneer een interpersoonlijk conflict aan de basis ligt van het gepleegde feit of eraan bijdraagt (bijvoorbeeld burenruzie). In deze context zal bemiddeling zinvol zijn en aansluiten bij een logica van het herstellen van relaties, het oplossen van conflicten en tegelijkertijd het versterken van de sociale cohesie.

Het doel van de procedure is niet zozeer de sanctie, maar wel het vergoeden van de geleden schade, door ruimte voor dialoog tot stand te brengen tussen de overtreder en het slachtoffer en door hen een gelijkwaardige plaats te geven. De literatuur onderstreept het belang van deze positionering: naast de vergoeding van de geleden schade lijken slachtoffers vooral te pleiten voor de erkenning van hun status als slachtoffer om het hoofdstuk af te sluiten en om het deel van hun menselijkheid te recupereren dat door het gepleegde feit werd beschadigd (Cario, 2004; Garapon, Gros & Pech, 2001 geciteerd door Rauschenbach, 2010). In deze context is lokale bemiddeling, net als bemiddeling in strafzaken, een manier om emoties los te laten, waarbij de partijen hun wederzijdse behoeften kunnen bespreken en het eens kunnen worden over een herstellende oplossing (Lemonne, 2007).

De gevolgen van het eerder genoemde prioriteringsbeleid omwille van budgettaire redenen en het beperktere gebruik van alternatieve maatregelen kunnen ook een ongewenste impact hebben op de relaties tussen sanctionerend ambtenaren en bemiddelaars. Dit kan leiden tot misverstanden over de logica van de tussenkomst van de bemiddelaar, wat frustratie en ongemak kan veroorzaken. Zo'n situatie kan een gevoel van professionele onderwaardering en een gebrek aan erkenning van de legitimiteit van hun tussenkomst tweebrengen, des te meer wanneer zij nooit worden geraadpleegd in het kader van het lokale beleid ter preventie van overlast, wat nochtans deel uitmaakt van hun opdracht (zie hoger).

DE PARKETMAGISTRATEN

Er zijn GAS-referentiemagistraten die specifiek verantwoordelijk zijn voor dergelijke geschillen. Ze treden vooral op bij gemengde inbreuken, dat zijn de inbreuken die zowel strafrechtelijk als administratief kunnen worden vervolgd. In dat geval wordt het proces-verbaal tot vaststelling van de inbreuk binnen twee maanden na de vaststelling van de feiten toegezonden naar de procureur des Konings en naar de bevoegde sanctionerend ambtenaar (afhankelijk van de plaats waar de feiten zich hebben voorgedaan). De parketmagistraat beschikt dan over een termijn van maximaal twee maanden om zijn beslissing mee te delen aan de sanctionerend ambtenaar. Indien de magistraat impliciet of expliciet besluit om de feiten niet te vervolgen, kan de sanctionerend ambtenaar een administratieve procedure opstarten. Deze beslissing wordt genomen na een gesprek (doorgaans via mail of telefonisch) tussen de sanctionerend ambtenaar en de GAS-referentiemagistraat of na

het uitblijven van een antwoord van de magistraat binnen de gestelde termijn, wat betekent dat er wordt afgezien van een strafvordering¹⁶. Het opmaken van protocolakkoorden tussen het parket en de gemeente maakt het mogelijk deze procedure te systematiseren en te verlichten, mede dankzij het oplijsten van inbreuken die automatisch naar de administratieve weg worden geleid¹⁷.

De voordelen van het afsluiten van protocolakkoorden mogen echter de talrijke moeilijkheden die zich op het terrein voordoen en de veranderingen waartoe deze protocollen bijdragen niet verhullen. Gemengde inbreuken worden vandaag hoofdzakelijk via de administratieve weg behandeld. Dit leidt tot een ongelijke behandeling, afhankelijk van de gemeente waar het feit werd gepleegd (Lambert, 2015). Dergelijke lokale behandeling was weliswaar gewenst wegens eventuele gemeentelijke bijzonderheden, maar staat zo'n behandeling vandaag de dag dan niet haaks op het beginsel van gelijkheid van de burgers voor de wet? Daarenboven blijkt, zoals wij hierna zullen zien, dat slachtoffers ook verschillende gevolgen ondervinden van de strafrechtelijke of administratieve behandeling van de inbreuken die hen schade hebben berokkend. Bovendien heeft de invoering van administratieve sancties (in 1999) en vervolgens van gemengde inbreuken (in 2004) deels geleid tot een verschuiving van de werklast van de gerechtelijke instanties naar de administratieve instanties (De Hert *et al.*, 2008), met een overbelasting van de lokale actoren tot gevolg. Om het hoofd te bieden aan de toegenomen stroom van dossiers wordt op lokaal niveau een prioriteringsbeleid uitgestippeld.

2. TWEE ACTOREN VOORAFGAAND AAN DE PROCEDURE: DE POLITIE EN DE LOKALE OVERHEDEN

Het werk van het trio van actoren dat rechtstreeks betrokken is bij de lokale bemiddelingsprocedure wordt beïnvloed door het politieoptreden op lokaal niveau en door het beleid van de lokale overheden (burgemeester en/of schepenen belast met politieopdrachten en preventiebeleid, of zelfs andere leden van het gemeentebestuur die bevoegdheden op dit vlak op zich kunnen nemen).

DE POLITIE: EEN BESLISSENDE ACTOR AAN HET BEGIN MAAR OOK TIJDENS DE PROCEDURE

Het vaststellen van inbreuken die kunnen leiden tot een GAS valt onder de bevoegdheid van diverse beroepsbeoefenaars¹⁸, waaronder de lokale politie. Ter herinnering: de lokale politie is gestructureerd in politiezones die op

¹⁶ Merk op dat voor de inbreuken vermeld in artikel 3, 1° van de GAS-wet de beslissing van de magistraat expliciet moet zijn (ernstige gemengde inbreuken zoals slagen en verwondingen, beledigingen, enz.). Voor de inbreuken vermeld in artikel 3, 2° kan de beslissing impliciet zijn (lichte gemengde inbreuken zoals gewone diefstal, beschadiging van (on)roerende goederen, graffiti, nachtelijke overlast, enz.) (zie artikel 23 van de GAS-wet).

¹⁷ Zie koninklijk besluit van 21 december 2013 tot vaststelling van de nadere voorwaarden en het model van het protocolakkoord in uitvoering van artikel 23 van de wet betreffende de gemeentelijke administratieve sancties.

¹⁸ Zie artikelen 20 en 21 van de GAS-wet.

gemeentelijk of intergemeentelijk niveau zijn georganiseerd (De Valkeneer, 2016) (Cartuyvels, 2004) (Van Oustrive, 1997). De processen-verbaal tot vaststelling van de feiten vormen het centrale element op basis waarvan de sanctionerend ambtenaar zijn beslissing neemt. Deze processen-verbaal hebben echter slechts een informatieve waarde. Bij het opstellen van de processen-verbaal moet de politieambtenaar “duidelijk zijn, nauwkeurig en volledig, temeer daar er bij de kennisgeving van het dossier door de aangewezen ambtenaar, een afschrift wordt overgemaakt aan de persoon die er het voorwerp van uitmaakt”¹⁹. Uit dit laatste detail blijkt het atypische karakter van de processen-verbaal in het kader van de GAS-procedure. Waar zij gewoonlijk in de eerste plaats bedoeld zijn voor het openbaar ministerie om een gerechtelijke procedure op te starten, worden zij in dit geval gebruikt ter ondersteuning van de administratieve afhandeling van lokale inbreuken. Aangezien de GAS-wet voorziet in de verzending van een afschrift van het proces-verbaal naar de overtreder, is het van belang dat het proces-verbaal wordt opgesteld in een taal die begrijpelijk is voor het grote publiek. Merk ook op dat er momenteel geen document of handleiding bestaat waarin wordt verwezen naar de informatie die in het proces-verbaal moet worden opgenomen die essentieel is voor het werk van de sanctionerend ambtenaar als primaire gebruiker van het proces-verbaal.

De organisatie van het politiewerk en de onzekerheden die daarmee gepaard gaan, hebben bovendien directe gevolgen voor de activiteit van de sanctionerend ambtenaren, die niet alleen afhankelijk zijn van de kwaliteit van de aan hen overgemaakte processen-verbaal, maar ook van het aantal. Snelle patrouilles met een politiewagen maken het bijvoorbeeld mogelijk om ‘goedkoop’ parkeerovertredingen vast te stellen, die door de sanctionerend ambtenaren eenvoudig en kostenefficiënt kunnen worden afgehandeld. Een voortdurende aanwezigheid van de politie in openbare ruimtes vraagt daarentegen meer tijd, maar is wellicht doeltreffender bij het vaststellen van wat de sociale cohesie en de openbare rust verstoort. De processen-verbaal die in deze context worden opgemaakt, bieden de sanctionerend ambtenaren ongetwijfeld meer mogelijkheden om gebruik te maken van lokale bemiddeling. De functionele en organisatorische achtergrond van het politiewerk (personeelstekort, herstructurering, gekozen richting van het politioptreden) en ook de kwaliteit van de informatie in de processen-verbaal kunnen bijgevolg leiden tot een onderbenutting van de lokale bemiddeling.

De politieambtenaren zijn niet de enigen die inbreuken vaststellen. In feite kunnen de lokale overheden ook vaststellende ambtenaren machtigen om bepaalde inbreuken vast te stellen waarvoor een GAS kan worden opgelegd. Op die manier treden zij op naast de politiediensten, die vaak overbelast zijn wegens andere prioriteiten, en stellen ze administratieve

¹⁹ Zie de ministeriële omzendbrief OOP 30bis van 3 januari 2005 aangaande de uitvoering van de wet van 13 mei 1999 betreffende de invoering van de gemeentelijke administratieve sancties, van 7 mei 2004 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en de nieuwe gemeentewet en van 17 juni 2004 tot wijziging van de nieuwe gemeentewet.

inbreuken vast die anders nooit waren vastgesteld. De vaststellende ambtenaren nemen dus de ruimte in die door de politiediensten werd opengelaten. In dit verband wordt in het verslag van het Brussels Observatorium voor Preventie en Veiligheid uit 2020, weinig verrassend, opgemerkt dat het aantal GAS-dossiers varieert naargelang de middelen die de gemeenten uittrekken voor de tewerkstelling van vaststellende ambtenaren (Bailly *et al.*, 2020, 24).

De rol van de politiediensten beperkt zich echter niet tot het vaststellen van de feiten, maar is ook cruciaal op het vlak van informatie. De politie is over het algemeen het eerste aanspreekpunt van de partijen. Zo kan zij het belang van een bemiddelingsprocedure onder de aandacht brengen, bijvoorbeeld indien ze een aantasting van de buurtverhoudingen vaststelt. Zij kunnen ook snel relevante informatie verstrekken over de doelstellingen van de lokale bemiddeling en de rol van de verschillende actoren in de procedure. De duidelijkheid en de relevantie van de verstrekte informatie kunnen na verloop van tijd de betrokkenheid van de partijen bevorderen. Anderzijds kunnen bepaalde praktijken de verdere behandeling van het dossier en het verloop van de bemiddeling ook in het gedrang brengen, omdat de lokale bemiddelaar, net als de sanctionerend ambtenaar, in grote mate afhankelijk is van de in het proces-verbaal opgetekende informatie. De hier bedoelde praktijken hebben in het bijzonder betrekking op de relevante gegevens die door de politieambtenaren zijn opgemaakt in de processen-verbaal, of op de informatie die aan het slachtoffer wordt megedeeld betreffende de verdere behandeling van zijn dossier. We hebben namelijk gemerkt dat slachtoffers gewoonlijk wel informatie ontvangen over de strafrechtelijke afhandeling van de inbreuk, maar niet over de administratieve afhandeling ervan.

Ten slotte stellen we vast dat het politiewerk in de praktijk niet noodzakelijk stopt bij de start van de administratieve procedure. Het gebeurt namelijk dat een politieambtenaar aan het bemiddelingsgesprek deelneemt, hoewel hem deze rol niet specifiek werd toegekend door de wetgever. Ook hier heeft de relatie tussen de partijen een invloed op de bemiddelingsprocedure. De deelname van een wijkagent wordt in de praktijk als positief ervaren, omdat de ten laste gelegde feiten dan beter in hun context kunnen worden geplaatst of, wanneer het bemiddelingsakkoord eenmaal is gesloten, er dan een zekere vorm van controle kan zijn bij de naleving ervan. Bij deze laatste praktijk kunnen er echter vraagtekens worden geplaatst wat de gevolgen voor de bemiddelde personen betreft. De bemiddelaar erkent hierbij de

complementaire rol van elke partij. Zo is de wijkagent doorgaans een bekend gezicht voor de partijen en vult zijn deskundigheid deze van de bemiddelaar aan op het gebied van de bevordering van de sociale cohesie en het beheer van conflicten. Bovendien is de wijkagent soms rechtstreeks als partij bij een bemiddelingsprocedure betrokken. Dit is bijvoorbeeld zo bij inbreuken wegens smaad aan de politie. De ontmoeting tussen agent en overtreder biedt dan ruimte voor dialoog en wederzijds

begrip, wat bevorderlijk is voor vreedzame verhoudingen in de toekomst (POD Maatschappelijke Integratie, 2017). Dit zou ook het beeld dat men heeft van de politie kunnen verbeteren. Bepaalde initiatieven versterken deze bemiddelingsgerichte aanpak nog meer, bijvoorbeeld door een ‘politiebemiddelaar’²⁰ bij de procedure te betrekken, die dan de politionele organisatie en/of de betrokken agent vertegenwoordigt. Ter voorbereiding van het bemiddelingsgesprek wordt de betrokken agent gehoord om te peilen naar zijn beleving en beoordeling van de feiten. De politiebemiddelaar legt deze informatie vervolgens voor tijdens het bemiddelingsgesprek, om zo een communicatieproces op gang te brengen en een oplossing te vinden voor het conflict.

DE LOKALE OVERHEDEN: EEN SOMS UITGESPROKEN TERUGHOUDENDHEID TEN AANZIEN VAN LOKALE BEMIDDELING

Terwijl de lokale overheden uiteraard bevoegd zijn om bepaalde gedragingen als administratieve inbreuk te kwalificeren²¹, is het ook aan hen om de behandeling van dergelijke inbreuken beleidsmatig te ondersteunen en te investeren in de nodige personele en materiële middelen die nodig zijn om het door hen gekozen lokale beleid uit te voeren. Wat alternatieven voor administratieve geldboetes betreft, stellen we vast dat hun belangstelling hiervoor in de praktijk beperkt lijkt te zijn. Zo staan heel wat gemeenten nog steeds weigerachtig tegenover het opstarten van een bemiddelingsprocedure of het investeren in de organisatie van herstelgerichte prestaties. Als zij deze alternatieven niet openlijk promoten en geen relevante informatie verstrekken over de processen voor de behandeling van lokale inbreuken, is het niet verwonderlijk dat bemiddeling moeite heeft om haar volledige potentieel te verwezenlijken. Om dit probleem te verhelpen en om de betrokkenheid van steden en gemeenten bij alternatieven voor administratieve geldboetes aan te moedigen, speelt de lokale bemiddelaar een onmiskenbare rol in het informeren en sensibiliseren van de lokale overheden. Ook de sanctionerend ambtenaar kan het gebruik van bemiddeling helpen bevorderen, gezien zijn sleutelrol bij de tenuitvoerlegging van het lokale beleid.

De wettelijke verankering van de lokale bemiddeling blijkt dus niet voldoende te zijn. Het is van belang dat de bemiddelaar samen met de lokale overheden concreet kan deelnemen aan de uitstippeling van het lokale beleid voor de preventie van overlast en aan de opvolging van acties, initiatieven en maatregelen die een impact hebben op het algemene preventie- en veiligheidsbeleid van de lokale en supralokale overheden²².

20 Ons onderzoek belicht de functie van politiebemiddelaar in het kader van lokale bemiddeling, een functie die bestaat op het lokaal niveau en op initiatief van de betrokken actoren. In de toekomst zou deze functie het onderwerp voor verder onderzoek kunnen zijn.

21 Meer bepaald via algemene reglementen van bestuurlijke politie die door de gemeenteraden worden uitgevaardigd.

22 Deze taken werden overigens aan de functie van lokale bemiddelaar toegevoegd door artikel 7 van het voornoemde koninklijk besluit van 28 januari 2014.

De bemiddelaar moet daarbij ondersteund worden en over voldoende bewegingsruimte beschikken. In de praktijk is dit niet altijd mogelijk door een hoge werkdruk of een gebrek aan vertrouwen bij de gemeenten, wat de erkenning van het werk niet ten goede komt. De wetenschappelijke literatuur levert uitvoerig bewijs voor deze onontbeerlijke erkenning door anderen om de zelfontplooiing te bevorderen,

met name via de identiteit die we op sociaal vlak ontwikkelen (Gernet & Dejours, 2009). Een gebrek aan erkenning van de functie van bemiddelaar en de onderwaardering van zijn taken komt tot uiting in het beperkte engagement van gemeenten op het gebied van de lokale bemiddeling, die naar achteren wordt geschoven in het lokale GAS-beleid. Meer nog, ze ondermijnen de moeizame opbouw van een nieuw beroep binnen het lokale administratieve beleid.

Om de betrokkenheid van steden en gemeenten bij de bemiddelingsprocedure aan te moedigen, maar ook om de samenwerking tussen de bemiddelaars en de lokale overheden te versterken, kan het in bepaalde gevallen zinvol zijn om vertegenwoordigers van de gemeente uit te nodigen voor het bemiddelingsgesprek. De GAS werden historisch gezien immers in het leven geroepen om overlast en kleine criminaliteit waarvan vooral de lokale overheden het slachtoffer zijn, aan te pakken (Raeymakers, 2011). In deze bijzondere context worden de belangen van het slachtoffer (de gemeente) verdedigd door de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de gemeente. Het is daarom belangrijk dat de lokale bemiddelaar voldoende geïnformeerd is over de doelstellingen die door de lokale overheid nagestreefd worden in haar beleid inzake administratieve sancties. Bovendien kan de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de stad of gemeente aan de zijde van de lokale bemiddelaar een belangrijke impact hebben op de informatie over de gevolgen van de inbreuk en zo het verantwoordelijkheidsbesef en de bewustmaking van de overtreder bevorderen²³. Niettemin is het van belang aandachtig te blijven voor de gevolgen van zo'n aanpak voor de dader, en te voorkomen dat er een machtsverhouding ten gunste van het slachtoffer (in dit geval de gemeente) ontstaat.

3. DE BESCHIEDEN PLAATS VAN HET SLACHTOFFER BIJ DE ADMINISTRatieve AFHANDELING VAN INBREUKEN

We zien een verschil in behandeling tussen slachtoffers van wie het dossier administratief wordt behandeld en slachtoffers van wie het dossier het voorwerp uitmaakt van een klassieke strafprocedure. De plaats van het slachtoffer in de administratieve procedure is beperkt en sterk afhankelijk van de lokale praktijken, die aanzienlijk kunnen verschillen.

²³ Zo kan bijvoorbeeld de persoon die verantwoordelijk is voor de openbare netheid het woord nemen tijdens een lokale bemiddeling die georganiseerd wordt in het kader van sluikstorten.

De kwestie van de gelijke behandeling van slachtoffers stelt zich dus heel duidelijk.

In rechte komt de plaats van het slachtoffer slechts in twee artikelen van de wetgeving betreffende de administratieve sancties aan bod. Enerzijds biedt artikel 28 van de wet van 24 juni 2013 de betrokkenen (met inbegrip van het slachtoffer) de mogelijkheid om, op hun verzoek, een kopie van het proces-verbaal over de inbreuk of van de initiële vaststelling te verkrijgen, alsook van de definitieve beslissing van de sanctionerend ambtenaar, wat hen toegang geeft tot het dossier. Anderzijds biedt artikel 12 van dezelfde wet het slachtoffer (indien hij of zij meerderjarig is) de mogelijkheid om een schadeloosstelling (financieel of in natura) te krijgen voor de geleden schade, maar uitsluitend via de bemiddelingsprocedure. De wetgever heeft dus niet voorzien in een systematische informatieverstrekking aan het slachtoffer over de administratieve behandeling van de inbreuk, en al evenmin in de mogelijkheid tot het bekomen van schadeloosstelling bij ontstentenis van bemiddeling.

Slachtoffers krijgen zo soms geen specifieke informatie over de volgende stappen in hun dossier, wat de beperkte plaats van het slachtoffer in het kader van de GAS-wet aantoont. Nochtans is er niemand meer geschikt dan het slachtoffer om de autoriteiten te informeren over de gevolgen, de verwachtingen (vooral op het gebied van schadeloosstelling) of de bijzondere aard van bepaalde situaties, hetgeen van essentieel belang lijkt om rekening te kunnen houden met de betrokken behoeften (Aertsen, 1996). De kwaliteit van de processen-verbaal is dan ook des te meer van invloed op het werk van de sanctionerend ambtenaren, aangezien de inhoud ervan zelden door het slachtoffer wordt aangevuld.

Het doorsturen van het dossier naar bemiddeling biedt overigens geen garantie op een financiële vergoeding voor het slachtoffer (Devroe, 2012, 348-349). De partijen (dader en slachtoffer) kunnen afspraken maken over een vergoeding, in natura of financieel (POD Maatschappelijke Integratie, 2019), maar de bemiddelaar kan de overtreder in geen geval verplichten om de geleden schade financieel te vergoeden. Als de bemiddelingsprocedure mislukt, is er bovendien geen vergoeding mogelijk.

Het onrechtvaardigheidsgevoel rond de kwestie van de schadeloosstelling van de slachtoffers heeft sommige bemiddelaars ertoe gebracht voor te stellen speciaal voor hen een vergoedingsfonds op te richten. Er zijn verschillende mogelijkheden aangehaald om dit fonds te financieren, zoals het storten van een percentage van de geïnde administratieve geldboetes door de gemeenten. Deze praktijk zou tot op zekere hoogte ook een tegenwicht kunnen vormen voor het beleid om prioriteit te geven aan voor de gemeente financieel voordelige dossiers, doordat er een doelstelling van sociale rechtvaardigheid en billijkheid aan wordt gekoppeld. In dit verband

willen we overigens wijzen op het Vlaamse initiatief met betrekking tot inbreuken begaan door minderjarigen. Op het strafrechtelijk niveau voorzag dit project, dat door vzw Bas werd gesteund, in schadeloosstelling van de slachtoffers door middel van een compensatiefonds dat door de vereniging werd opgericht en werd aangevuld door de organisaties die baat hebben bij de door de minderjarigen geleverde educatieve en maatschappelijke prestaties, en die aldus de waarde van het verrichte werk zouden erkennen. Het beheer van het fonds werd in 1997, parallel met de uitbreiding van de bemiddelingsinitiatieven, toevertrouwd aan de Vlaamse provincies (Claes et al., 2003; De Fraene & Vandenbroucke, 2005 geciteerd door Lemonne, 2016). Op die manier zouden slachtoffers schadeloos kunnen worden gesteld, zelfs wanneer de dader van de feiten solvabiliteitsproblemen heeft.

BESLUIT

De wetgever heeft lokale bemiddeling in een vrij kleine niche geplaatst en voornamelijk beperkt tot een alternatief voor administratieve geldboetes. Deze boetes dragen bij tot een evenwicht in de gemeentelijke begroting en worden opgelegd volgens een procedure die minder tijdrovend – en dus minder duur – is dan de procedure die voor bemiddeling moet worden gevolgd. Dit neemt niet weg dat het alternatief bestaat en wel degelijk wordt gebruikt, waarbij dat gebruik sterk verschilt van gemeente tot gemeente. Dit is niet zo verwonderlijk, gezien de invoering van GAS net bedoeld was om gemeenten de mogelijkheid te bieden een lokaal beleid uit te stippelen en toe te passen, afgestemd op de specificiteit van hun grondgebied. Destijds was het een reactie op een toenemend gevoel van straffeloosheid en een afname van het vertrouwen van de bevolking in de overheid. Lokale overheden kregen de kans om een centrale rol te vervullen in de strijd tegen kleine criminaliteit en overlast. Ze hebben dit dan ook gedaan, zij het wellicht slechts gedeeltelijk. Zo stellen wij bijvoorbeeld vast dat de meeste protocolakkoorden tussen gemeenten en parketten opgesteld zijn op initiatief van het parket en zonder noodzakelijkerwijs overleg te plegen met de lokale actoren die voor de toepassing van deze akkoorden verantwoordelijk zijn. Nochtans moeten deze protocolakkoorden een adequatere reactie op lokale inbreuken mogelijk maken. Derhalve zouden protocollen, waarover beter wordt onderhandeld in samenspraak met de lokale actoren, kunnen helpen bij de uitvoering van het werk van de actoren en om efficiënter in te spelen op hun doelstellingen. Zo'n aanpak zou immers kunnen bijdragen aan het herstel van het vertrouwen van de burger in de overheid (Van Herle, 2020).

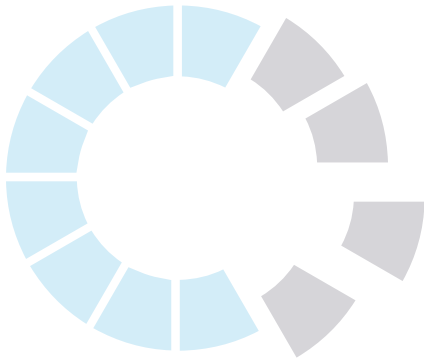
De eerbiediging van de gemeentelijke autonomie mag echter de gevolgen van dit principe, in het bijzonder op het gebied van de gelijkheid tussen de burgers, niet verdoezelen. Verschillen in lokaal beleid kunnen negatieve gevolgen hebben voor de rechten van daders en slachtoffers van inbreuken die met administratieve sancties worden afgehandeld,

maar kunnen ook de actoren die met verschillen tussen gemeenten worden geconfronteerd – zoals de politiediensten – desoriënteren, omdat zij dan niet meer weten op welke rechtsgrond ze zich moeten baseren. De legitimiteit van lokale bijzonderheden doet overigens niets af van de noodzaak van een minimum aan samenwerking tussen gemeenten om het werk van de ordediensten te vergemakkelijken (Wimmer, 2014). De in het kader van GAS toegepaste procedure doet eveneens de vraag rijzen naar de voorspelbaarheid van de sanctie. Aangezien het strafbeleid van gemeente tot gemeente kan verschillen, zou ook hierover een voorlichtingscampagne voor de bevolking moeten worden gevoerd. Daarnaast moet een grotere harmonisatie van de politiereglementen de burger in staat stellen beter te anticiperen op de gevolgen van hun daden, maar ook zorgen voor een grotere eerbiediging van de billijkheid tussen rechtszoekenden, ongeacht de plaats waar de feiten zijn gepleegd (Wautelet, 2017). Bovendien zou een dergelijke harmonisatie ook de gelijke behandeling van slachtoffers bevorderen²⁴.

Uit ons onderzoek blijkt dat de tussenkomst van de bemiddelaar en het gebruik van bemiddeling afhangt van het bestaande lokale beleid en de toepassing hiervan. Bemiddelaars zijn afhankelijk van het werk dat in een eerder stadium door de andere actoren in de GAS-procedure wordt verricht, zoals de opmaak van processen-verbaal door de politiediensten of de beslissing van de sanctionerend ambtenaar om een dossier naar bemiddeling te sturen. De kwaliteit van de relaties tussen de verschillende actoren is dan ook sterk bepalend voor het gebruik van bemiddeling. Er zijn verschillende mogelijkheden om deze relaties te verbeteren, waaronder initiatieven om lokale bemiddeling te promoten. De POD Maatschappelijke Integratie kan daarbij een belangrijke rol spelen. Deze investering lijkt op zijn minst noodzakelijk om de betrokkenheid van bepaalde partners, zoals de lokale overheden, te vergroten in het voordeel van lokale bemiddeling.

²⁴ In Brussel beschikken de negentien gemeenten sinds 2020 over een Gemeenschappelijk Algemeen Politiereglement.

BIBLIOGRAPHIE

Adam, Christophe en Fiorella Toro. « La sous-utilisation de la médiation pénale: chiffres et processus ». *Revue de droit pénal et de criminologie* 9-10 (1999): 966-1004.

Aertsen, Ivo. *Beknopt vademecum. Slachtofferbejegening door de politie*. Brussel: Bruylant, 1996.

Bailly, Nathanaël, Aline Distexhe, Dennis Hamerlinck, Jean-Lionel Lacour, Lucas Leprince, en Carlos Rocabado. *Rapport 2020 de l'Observatoire*. Brussel: het Brussels Observatorium voor Preventie en Veiligheid, 2020.

Cario, Robert. « Qui a peur des victimes ? » *Actualité Juridique Pénale* 12 (2004): 434-437.

Cartuyvels, Yves. « Police et parquet en Belgique: vers une reconfiguration des pouvoirs ? » *Droit et Société* 58, n°3 (2004): 523-542.

Claes, Mia. « The juvenile mediation project in Leuven. » In *Restorative justice for juveniles: potentialities, risks and problems for research: a selection of papers presented at the international conference Leuven*, redactie door Lode Walgrave, 367-386. Leuven: Leuven Univ. Press, 1998.

Claes, Mia, Inge Vanfraechem, Frans Spiesschaert, Catherine Van Dijk, en Sigrid Van Grunderbeeck. 2003, « Alternative Practice for juvenile justice in Flanders (Belgium): the case for mediation. » In *Repositioning Restorative Justice*, redactie door Lode Walgrave, 255-270. UK: Willan Publishing, 2003.

De Hert, Paul, Karen Meerschaut, en Serge Gutwirth. « Democratie en rechtsbescherming bij zeer lichte administratieve sancties ». *Panopticon*, 29 (2008): 1-10.

De Hert, Paul, Karen Meerschaut, Serge Gutwirth, en Ann Vander Steene. « Het gebruik van de gemeentelijke administratieve sancties door de Brusselse gemeenten. Is er nood aan een regulerende rol voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest? ». *Brussels studies*, n°18 (2008). <https://doi.org/10.4000/brussels.568>

De Valkeneer, Christian. *Manuel de l'organisation policière, 2e ed.*, Brussel: Larcier, 2016.

Devroe, Elke. «A swelling culture of control? De genese en toepassing van de wet op de gemeentelijke administratieve sancties in België». PhD diss., Vrije Universiteit Amsterdam, 2012.

Devroe, Elke. «La création d'une culture de contrôle ? Les intentions politiques derrière la genèse des Sanctions Administratives Communales.» In *Les sanctions administratives communales*, redactie door Christine Guillain en Yves Cartuyvels, 21-44. Brussel: Die Keure/La Charte, 2015.

Gernet, Isabelle en Christophe Dejours. «Évaluation du travail et reconnaissance». *Nouvelle revue de psychosociologie* 2, n°8 (2009): 27-36.

Gotelaere, Sofie en Elodie Schils. «Onderzoek naar bemiddelingspraktijken in het kader van gemeentelijke administratieve sancties». Promotor: Alexia Jonckheere. Brussel: Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, 2021.

Jacobs, Ann en Adrien Masset. *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*. Brussel: Larcier, 2014.

Jonckheere, Alexia. «La diversification des sanctions. Du pénal à l'administratif: un même continuum ?» In *Le coût du système pénal*, redactie door Christine Guillain en Damien Scalia, 79-94. Brussel: La Charte, 2020.

Lambert, Manuel. «Les sanctions administratives: l'insoutenable légèreté communale ?» In *Les sanctions administratives*, redactie door Christine Guillain en Yves Cartuyvels, 147-169. Brussel: La Charte, 2015.

Lemonne, Anne. «Chronique de criminologie. Evolution récente dans le champ de la médiation en matière pénale: entre idéalisme et pragmatisme». *Revue de Droit Pénal et de Criminologie* 87, n° 2-3 (2007): 156-169.

Lemonne, Anne. «La justice restauratrice en Belgique: nouveau modèle de justice ou modalité de redéploiement de la pénalité?» *Revue de Droit Pénal et de Criminologie* 96, n°9-10 (2016): 911-927.

Patouossa, Nathalie. *Sanctions administratives communales: application du nouveau régime*. Brussel: Larcier, 2016.

POD Maatschappelijke Integratie. *10 jaar bemiddeling in het kader van de G.A.S.: Een middel tot dialoog voor de steden. Verslag van de studiedag van 13 juni 2017*. POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding, Sociale Economie en Grootstedenbeleid, 2017.

POD Maatschappelijke Integratie. *De plaats van het slachtoffer in de GAS-bemiddelingsprocedure.* POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding, Sociale Economie en Grootstedenbeleid, 2019. https://www.mi-is.be/sites/default/files/documents/het_slachtoffer_in_de_gas-bemiddelingsprocedure.pdf, (3 maart 2020).

Raeymakers, Jonathan. «Problemen bij gemengde inbreuken uit de GAS-wetgeving? (Geen) overlast door bestuurlijke ondersteuning van het strafrecht?» *Jura Falconis* 47, n°4 (2011): 537-580.

Rauschenbach, Mina. «Les attentes émotionnelles des victimes et leur expérience du système pénal». In *Droit et émotions: le rôle des émotions dans les processus de régulation juridique et sociale*, redactie door Alexandre, Fluckiger, Robert Roth en Christian-Nils Robert. Genève: CETEL, 2010.

Van Gool, Elias. *De GAS-procedure: Rechtsbescherming bij gemeentelijke administratieve sancties.* Brussel: Larcier, 2015.

Van Herle, Werner. «De toepassing van gemeentelijke administratieve sancties en het toezicht op de handhaving van inbreuken door vaststellende ambtenaren. Een beschrijving van de Mechelse praktijk». *Toezicht op de politie, Gompel&Svacina*, (2020):125-138.

Van Outrive, Lode. «La réforme des polices» *Courrier hebdomadaire du CRISP* vol. 1580-1581, no. 35-36 (1997): 1-50.

Wautelet, Laora. «Sanctions administratives communales, la fin justifie-t-elle les moyens ?» Promotor: Marie-Aude, Beernaert. Faculté de droit et de criminologie, Université catholique de Louvain, 2017. <http://hdl.handle.net/2078.1/thesis:8645>

Wimmer, Thierry «Les sanctions administratives communales et l'administration». In *Sanctions administratives communales*, redactie door Sébastien, Dauchy, Bertrand de Buisseret, Philippe de Suray, Maréchal, Nathalie Patouossa en Thierry Wimmer, 29-42. Brugge: Vanden Broeue, 2014